

KIRAAT VE YEDİ HARF

(EL-İBÂNE ADLI ESERDEN ÇEVİRİDİR.)¹

Çeviren: Arş. Gör. Ömer Fidanboy

Mukaddime

Esirgeyen ve başıslayan Allah'ın adıyla... Salât ve selam, efendimiz Hz. Muhammed (a.s) ve onun ehl-i beyt'ine olsun.

Ebu Muhammed (Mekkî b. Ebû Tâlib)² şöyle der:

“Yüce Allah, bizleri sözlerimizde başarılı kılıp, inancımız hususunda yanılmaktan korusun. Bizler Yüce Allah'ı kendimize dost ve sahip kabul ediyoruz. Ondandır (ki kendisinden başka ilah yoktur) nebisî ve resulü Hz. Muhammed'e salât ve selam etmesini diliyoruz.”

(Allah'ın izniyle) Bu kitapta kıraatların anlam ve niteliklerini, inanmamız gereken hususları, bunların faydalarını ve konuyla ilgili garib manaları açıklayacağım. Bu tarz bilgileri toplayıp açıklayıcı beyanatlarda bulunduğum *el-İbâne'nin* bir benzerinin benden önce herhangi biri tarafından kaleme alındığına dair bir bilginim yoktur (Yani benden önce bu muhtevada bir kitap kaleme alınmamıştır).

Allah, bu kitap ile hâsıl olacak mükâfatı/sevabı arttırsın. Bununla, biriktirdiğimiz uhrevî sermayeyi kemale erdirdi. Bu kitabı, şöret ve gösteriş için değil, sadece kendi rızasına ulaşmaya vesile kılınsın...

*El-İbâne'yi, el-Keşf an Vücûhi'l-Kırâati's-Seb'*³ adlı kitabım ile birleştirdim. Zira *el-Keşf*'in faydası, *el-İbâne* ile tamamlanmaktadır. Bununla beraber *el-İbâne'yi, el-Keşf*'den ayrı bir kitap olarak görmek isteyenler için müstakil bir eser haline

¹ Bu çeviri, Mekki b. Ebi Talib'in *el-İbane an Meani'l-Kirae* adlı eserinin 30-56. sayfa aralığında bulunan kısımların tercümesidir.

² Ebû Muhammed Mekki b. Ebî Tâlib Hammûş b. Muhammed el-Kaysî el-Kayrevanî el-Endelusî (ö. 437/1045)

³ Eser, yazarın bu hususta kaleme aldığı diğer bir kitaptır.

getirdim. Bu kitab, muhtevası açısından başlı başına yeterli olup başka hiçbir esere ihtiyaç bırakmamaktadır.

Tüm bu işlerde kendisinden yardım istenilecek olan sadece Yüce Allah'tır. O, bana yeter ve ne güzel bir vekildir...

1.BAB

YEDİ İMAMA NİSBET EDİLEN KIRAATLAR VE ONLARIN YEDİ HARF HADİSİ İLE MÜNASEBETİ

Biri şöyle bir soru sorabilir:

İnsanların bugün okudukları ve Nâfi'(ö. 169/785)⁴, Asım (ö. 127/745),⁵ Ebu Amr (ö. 154/771)⁶ gibi kırâat-i seb'a (yedi kıraat) imamlarına nisbet ettikleri kıraatlar, Hz. Peygamber'in; "*Kur'an yedi harf ile nazil oldu. Ondan dilediğiniz ile okuyunuz*" hadisiyle okunmasını mubah kıldığı kıraatlar mıdır? Yoksa sözü geçen kıraatlar, yedi harfin bir kısmı veya sadece yedi harfin bir tanesi midir?

Bu soruya şöyle cevap verilir:

Bugün insanların okudukları ve imamlardan sahih bir şekilde naklettikleri kıraatlar, Kur'an'ın kendisiyle nazil olduğu yedi harfin bir cüzüdür/parçasıdır. Bu kıraatların lafzı, sahabe ve sonraki nesillerin üzerinde icma ettiği Osman Mushafi'nin hattına uygundur. Osman Mushafi'nin hattına uygun olmayan kıraatlar kabul edilemez.

Hiz. Osman'ın istinsah edip farklı şehirlere gönderdiği ve Müslümanların üzerinde icma ettiği Mushaf hattından herhangi bir şey çıkarılamaz. Bununla beraber Kur'an'ın, Hatt-ı Osman Mushafi'na muhalif olan kıraatlarla okunması yasaktır. Bu hususta yaklaşık on iki bin (12.000) sahabe ve tabiin Hiz. Osman'ı desteklemiş ve diğer Müslüman topluluklar da bu konuda ona uymuştur. Bu Mushaf'a muhalif kıraatlar, sıhatli bir şekilde rivayet edilmiş olsa bile bidat ve hatalı kıraatlar olarak kabul edilmiştir. Kur'an konusunda ihtilafın azalması için Mushaf, Kureyş lehçesiyle

⁴ Ebû Ruveyrn Nâfi' b. Abdîrrahmân b. Ebî Nuaym el-Medenî, Kırâat-i seb'a (Yedi kıraat) imamlarındandır.

⁵ Ebû Bekr Âsım b. Ebi'n-Necûd Behdele el-Esedî el-Kûfî, Kırâat-i seb'a (Yedi kıraat) imamındandır.

⁶ Ebû Amr Zebbân b. el-Alâ' b. Ammâr el-Mâzinî el-Basrî, Kırâat-i seb'a (Yedi kıraat) imamındandır.

yani bir harf ile yazılmıştır. Ayrıca noktasız ve zabt olmadan (harekesiz) yazılmıştır. Bu durumda te'vil ihtimali vardır.

İmamların Kıraatlarının Bir Harfe Dayalı Olması

Mushaf hakkında ihtilaf olmadığına göre Kur'an, vahyin kendisi ile indiği yedi harften sadece bir harf/lehçe ile yazılmıştır. Kıraatlar yoluyla hatt-ı mushaftan her hangi bir şey çıkarılamaz. O halde kıraatlar, Kur'an'ın kendisiyle nazil olan yedi harfin tamamı değil, bir cüzüdür/parçasıdır.

Yedi harfin tamamı Mushaf'a uygun olsaydı, Kur'an yedi kıraat ile yazılmış olurdu. O tartirde Hz. Osman, hoş görmediği ihtilafları yok etmeyip Mushaf'ta bırakırdı. Zira Hz. Osman, ihtilafları yok etmek için insanları bir Mushaf etrafında topladı.

O halde şu görüş sahihtir: İmamların okuduğu, Osman Mushafı'na muvafık olan sahih kıraatlar, Kur'an'ın kendisiyle indiği yedi harften bir harftir. Bunların lafzı, hatt-ı Osman'a muvafıktır ve bu kıraatlarla okumak caizdir. Bu kıraatlar, Hz. Osman'ın farklı şehirlere gönderdiği ve insanları etrafında birleştirdiği hatt-ı Osman'ın dışında değildir.

Kur'an'ın kendisiyle nazil olduğu yedi harften olan kıraatlar, hatt-ı Mushaf'a muhalif olduklarında ise icma ile reddedilir.

Mushaf'ın hattı, bir harf ile yazılsa da, farklı ihtimallere müsaittir. Zira önceden bu Mushaflarda zabt (hareke) ve nokta yoktu. Bundan dolayı Mushaf hattı, diğer altı harfi de içerebilecek bir yapıdaydı.

Mushaf'taki ihtilaf edilen lafızlarda şu ihtimaller vardır:

Ya bunlar Hz. Osman'ın irade ettiği farklılıklardır,

Ya da Hz. Osman Mushaf'ı yazarken onları kast etmemiştir.

Hz. Osman, muhakkak bir lafzı veya harfi esas almıştır. Fakat biz bunun hangisi olduğunu tam olarak bilemeyiz. Hz. Osman'ın ve ona tabi olan sahabenin muradını öğrenebilmek için, hatt-ı Osman'a uyması muhtemel ve rivayeti sahih olan kıraatlarla okumamız caizdir.

Şüphesiz ki bir harfte, bir lafızda fazla ihtilaf, Hz Osman'ın irade ettiği bir durum değildir. Fazlalıklar Kur'an'ın kendisiyle indiği yedi harftendir. Aksi halde, Hz. Osman, mushafı yazdırırken bunları değil, belirli bir harfi irade etmiştir. O halde bazı farklılıklar, yedi harften ve Hz. Osman'ın muradının dışındadır.

Bahsi geçen duruma uygun olmayan bir kıraatla okumak hatadır. Yedi harften olmayan, Hz. Osman'ın murad etmediği ve hatt-ı Mushaf konusunda Hz. Osman'a tabi olanların benimsemediği bir kıraatla Kur'an'ı okumak, Allah'ın kitabını değiştirmektir ve bu büyük bir hatadır.

Müslümanlar, Mushaf'a muhalif olmayan kıraatlarla Kur'an'ın okunabileceği hususunda icma etmişlerdir.

Bir harfin dışındaki kıraatları terk ettiğimiz için biri şöyle bir itirazda bulunabilir:

“Senin terk ettiğin kıraat belki de Hz. Osman'ın irade ettiği yedi harften bir kıraattır.”

Kıraat İmamlarının, Kıraatlarının Bir Harfe Karşılık Gelmemesi

Nafi, Asım ve Ebu Amr gibi her bir kurraların okudukları kıraatların, kesin olarak Hz. Peygamber'den nakledilen yedi harften biri olduğuna inanılması büyük bir hatadır. Bu durumda yedi harften olan kıraatların bir kısmıyla amel etme durumu terk edilmiş olur ve Hz. Osman'ın insanları bir harf etrafında toplama faaliyetinin de boşa çıktığı vehmedilir. Bu durumda olan birinin, bu yedi kurra'nın kıraatları dışındakileri terk etmesi gerekir. Bu durumda söz konusu kıraatlar, yedi harfi kapsamış olur ve yedi kıraata dâhil olmayan kıraatlar, yedi harften değilmiş gibi anlaşılır.

Bu görüşe göre, kendisinden kıraat rivayet edilen sahabe ve tabînin kıraatları resm-i Mushaf'a (Mushaf'ın şekline) uyduğu halde, yedi kurrâ'nın kıraatlarına uymuyorsa terk edilmesi gerekir.

Bu görüşteki bir kişi, sekizinci kıraatı onun üstünde bir kıraat olarak görmemesi gerekir. Çünkü bu görüşte olan biri için yedi kıraat, yedi harfi kapsamaktadır. Öte yandan bazı yazarlar, bu yedi kıraattan daha değerli ve daha yüksek yaklaşık yetmiş kıraatan söz etmektedir.

Ulamadan bir grup, kitaplarında yedi kurrâdan bazılarında bahsermemiştir. Ebû Hâtim ve diğer bazı âlimler, Hamza (ö. 156/773)⁷, Kisâî (ö. 189/805)⁸ ve Ebu Amr'ı zikretmeyip yedi kıraat imamlarının haricinde yirmi kurrâ'dan bahsetmiştir.

⁷ Ebû Umâre Hamza b. Habîb b. Umâre ez-Zeyyât et-Teymî el-Kûfî, Kırâat-i seb'a (Yedi kıraat) imamındandır.

⁸ Ebü'l-Hasen Alî b. Hamza b. Abdillâh el-Kisâî el-Kûfî, Kırâat-i seb'a (Yedi kıraat) imamındandır.

İbni Cerîr et-Taberî (ö. 310/923), kendi kıraat kitabında bu yedi imama ek olarak yaklaşık yirmi beş kişiden söz etmektedir. Ebu Ubeyde ve İsmail el-Kadî de yedi imama ek olarak yaklaşık yirmi beş kişiden söz etmektedirler.

Şu durumda herhangi birinin, Hz. Peygamberden nakledilen yedi harfin, kıraat imamlarının okudukları yedi kıraat olduğunu iddia etmesi nasıl mümkün olabilir? Bu çok büyük bir hatadır.

Acaba bu yedi kıraat, Hz. Peygamber'den gelen bir nas ile mi belirtilmiştir? Aksi halde bu nasıl bir iddia olur?

Mesela Abbâsî halifesi Me'mûn (813-833)⁹ döneminde Kisâi yedi kıraat imamı arasında kabul edilirken, Ya'kûb el-Hadramî (ö. 205/821) ise sekizinci imam kabul edilmiştir. Hâlbuki İbni Mücâhid (ö. 324/936), h. 300 yılında Kisâi'yi yedi kıraat imamı arasından çıkarıp Ya'kûb el-Hadramî'nin yerine sekizinci sıraya koymuştur.

Bu nasıl olabilir ki? Kisâi, Hamza'nın yanında kıraat okumuştur. Hamza'nın kıraatı yedi harfe eklenirse, yedi harf içinden yeni bir harf çıkmış olur. O zaman bu durum bizim vaktimize kadar süre gelirdi. Böylelikle Hamza'nın imamlarından olan herkesin kıraatı, yedi harften biri olmalıydı ve bu durumda yedi harfin sayısı yedi bine ulaşırdı!

Ebu Amr, İbni Kesîr (ö. 120/738) ve diğer kıraat âlimlerinden kıraat dersleri almıştır. Buna göre İbni Kesîr'in kıraatı, yedi harften biridir. Dolayısıyla Ebu Amr'ın kıraatı da yedi harften biri olur. Böylelikle Ebu Amr'dan kıraat okuyan herkesin okuyuşu bu durumda olur. Öte yandan İbni Kesîr'in ders verdiği kişilerin kıraatının da yedi harften biri olması gerekir. Aksi halde hepsinin kıraat ve ravileri farklı olurdu. Hâlbuki bu durum açık bir tezattır.

“Falan Kişi, Yedi Harfle Okuyor.” Cümlesinin Anlamı

Bazı insanlar, şöyle bir iddia'da bulunmuşlardır:

“Falan kişi, yedi harfle okuyor” sözünün anlamı şudur: Her kıraat imamının kıraatı, bir harftir. Bu iddiaya göre; Falan kişi, Nâfi'nin harfiyle, Übey b. Kâ'b'in (ö. 33/654 [?]) harfiyle, Abdullâh b. Mes'ûd'un (ö. 32/652-53) harfiyle okuyor.

⁹ Ebû Ca'fer (Ebü'l-Abbâs) Abdullâh el-Me'mûn b. Hârûn er-Reşîd b. Muhammed el-Mehdî b. Abdillâh el-Mansûr el-Abbâsî.

Şayet sahabeden ve kıraat imamlarından nakledilen kıraatların her biri, bir harf kabul edilirse, bu durumda harf sayıları yedi yüzü geçer!?

Dolayısıyla “Falan kişi yedi harf ile okuyor” cümlesiyle, Hz. Peygamber’in yedi harfe dair hadisi kast edilmemiştir. Hiç kimse bu konuda böyle bir yorumda bulunmamıştır, bu söze, böyle bir mana vermemiştir ve kimse böyle bir anlam çıkarmaya güç yettirmemez.

Zikrettiğimiz şeylerden çıkan sonucu şöyle açıkladık:

Elimizdeki Kur’an, Müslümanların üzerinde icma ettiği Osman Mushafı’dır. Onu icma ile aldığımızdan dolayı sıhhati/doğruluğu kesindir.

Kur’an’ın kendisiyle nazil olan kıraatlar, hatt-ı Osman’a uygundur. Hatt-ı Osman’a muhalif olan kıraatlar ile amel edilmez. Bu tür kıraatların, hatt-ı Osmaniye ile mensuh sayıldığı hususunda icma edilmiştir.

Öte yandan Kur’an için neshin varlığı konusunda ihtilaf vardır. Bundan dolayı bazı insanlar, hatt-ı Osman’a muhalif olup, nakillerle ispat edilmiş olan kıraatlarla okumaya devam etmiştir. Fakat kanaatimizce bu iyi ve doğru birşey değildir. Zira burada çoğunluğa muhalefet edilip Kur’an, haber-i vahid ile alınmış olur ki bu caiz değildir.

Bu konuda çok söz söylenebilir. Biz, anlayanlar için konuya yeterince işaret ettik.

FASIL

TABERÎ’YE GÖRE KURRÂ’NIN İHTİLAF ETTİĞİ KIRAATLAR, YEDİ HARF’TEN BİRİDİR

Taberî *Câmiu’l-Beyân* adlı kitabında şöyle bir görüş belirtmiştir: Bugün kurrâların ihtilaf ettiği kıraatlar, Kur’an’ın kendisiyle indiği yedi harften biridir. O harf de Hz. Osman’ın yazdığı harftir.

Taberî devam ederek şunları ekledi:

“Kurrâların lafızlarda yaptıkları ihtilaflar, bunlardır.

Hz. Peygamber’in “Kur’an, yedi harf üzere inmiştir” sözünden kastedilen bu değildir. Kurrâların ihtilaf ettikleri durumlar, bu durumdan uzaktır. Çünkü kurrâların ihtilaf ettikleri hussular, bir harf üzere yazılan hatt-ı Mushaf’ın haricinde değildir.

Bana göre Taberî’nin görüşü şöyledir:

Kur'an'ın nazil olduğu yedi harf, bir kelimenin başka bir kelimeyle değişmesidir. Böylece hat, değişmiş olur. Kelimenin eksik olması da fazla olması da bu kıraatlardandır. Çünkü üzerinde icma edilen hatt-ı Osman, bir harften fazla olan okuyuşları engelliyor. Gerçekte ihtilaf ancak hattın değişmesi ile meydana gelebilir. İnsanların bildiği kıraatlar, Hz. Peygamber'in hadisinde geçen yedi harften biridir. Kalan altı harf ise yazılmamıştır. Tek harf üzere yazılı olan ve üzerinde icma edilen mushaf hattı ile amel edilmiştir.

Bence şöyle bir zanda bulunanın görüşü çok uzak ve isabetsizdir:

“Yedi kıraatten olan her kıraat, Hz. Peygamber'in hadisinde geçen yedi harften bir harftir ve onların kıraatlarının Hz. Peygamber'in hadisinde geçen yedi harfe şamildir.”

Daha önce de belirttiğimiz gibi, Mushaf'a muhalif olmayan ve bir kıraata ziyade olarak ortaya çıkan kıraatlar yedi harftendir. Bu görüş bize göre daha doğrudur. Zira bize göre Hz. Osman, Mushaf'ı yazdığına sadece yedi harften olan bir lafız ile Mushaf'ı yazmıştır. Bu da yedi harften olup hatt-ı Mushafa uygun olduğundan onunla okumak caizdir.

Bir lafızdan fazla olan harflerin var olmasının nedenini ve bunların yedi harften olduğunu açıkladık. Bahsi geçen kıraatlar, yedi harften ve Hz. Osman'ın da istediği şekilde olmadığı takdirde bu, Kur'an'da bir tağyir (değişim) anlamına gelir. Bunun ne bir temeli ne de manası vardır.

Dolayısıyla kıraatlar, ya Hz. Osman'ın muradı olmalı ya da yedi harften olmalıdır. Tespit edildiği kadarıyla Hz. Osman, Mushaf'ı bir harfe göre ve bir lafız ile yazmıştır. Bu harften fazla olarak ortaya çıkan kıraatlar, yedi harften olup, onlarla okumak caizdir. Zira bunların Hz. Osman tarafından irade edilen kıraatlar olma ihtimali vardır. Ayrıca bu bunlar hatt-ı Mushafa aykırı değildir.

Her ne kadar Hz. Osman, bunları sadece bir yönden Kur'an'a almayı irade etmişse de bu durum bizim için mutlak olarak caizdir. Bu konu, şu hususa benzer;

Hz. Peygamber'den rivayet edildiğine göre kendisi hacc-ı kıran, hacc-ı ifrad veya hacc-ı temettü yapmıştır ve bizler de bunlardan birini tercih edebiliriz. Bu, Hz. Peygamber'in bu haclardan birini yapmış olma ihtimaline karşıdır. Hâlbuki biz Hz. Peygamber'in ömründe sadece bir defa ve bir şekli ile hac yaptığını kesin olarak biliyoruz. Bu durum gibi örnekler sünnette çoktur.

2. BAB

HATT-I MUSHAF'TA MUHTEMEL KIRAAT İHTİLAFLARININ NEDENİ

Biri şöyle bir soru sorabilir:

Hatt-ı Mushaf'ta muhtemel kıraatların ihtilafını gerektiren sebep nedir?

Öte yandan kıraat âlimleri yedi kıraatı farklı lafızlarla okuyorlar ancak bunların anlamları aynıdır. Mesela “جَذْوَةٌ (cezvetin)” kelimesi, “جِذْوَةٌ (cizvetin)” ve “جُذْوَةٌ (cuzvetin)” şeklinde okunmaktadır. Bunun sebebi nedir?

Ayrıca kıraat âlimleri, lafızda ve manada farklı olacak şekilde muhtelif kıraatlarla okuyorlar. Mesela “يُيَسِّرْكُمْ (yuyessirkum)” ve “يُنْشُرْكُمْ (yenşurkum)” şeklinde iki okuyuş vardır.

Bütün bunlar hatt-ı Mushaf'a aykırı değil mi?

Buna şöyle cevap verilir:

Hz. Peygamber döneminde sahabe, farklı kıraatları inkâr etmemek gerektiğini biliyordu. Onların bu hassasiyetleri, aşağıdaki şu hadislerden kaynaklanmaktadır:

“Kur'an yedi harf üzere nazil oldu/indi, dilediğinizle okuyun”,

“Kur'an yedi harf üzere nazil oldu/indi, hepsi şafi ve kâfidir”.

Hz. Peygamber, Kur'an'dan şüphe duyulmamasını isterdi. Bu mevzuda birçok hadis vardır. Bunları kitabın sonunda aktaracağım inşallah.

Sahabe Kur'an'ı kendisine öğretildiği şekilde okurdu. Sahabenin kıraat farklılığı, muhtemelen “Size öğretildiği gibi okuyun” hadisinden kaynaklanmaktadır.

Meşhurdur ki; Hz. Ömer, mescidde namaz kıldırırken Furkân sûresini farklı şekilde okuyan Hişâm b. Hakîm el-Kureşî (ö. 15/636'dan sonra) ile tartışmıştır. Hz. Ömer onun okuyuşunu reddetmiş ve yakasından tutup onu Resûlullah'ın huzuruna götürmüştür. Hz. Peygamber, her ikisinin de okumalarını isteyip kıraatlarını dinlemiş ve her ikisinin de kıraatlarını doğru bularak onlara “doğru okudun” demiştir. Daha sonra Hz. Peygamber;

“Bu Kur'an, yedi harf üzere nazil oldu/indi, dilediğinizle okuyun” buyurdu. Böylece sahabe de Kur'an'ı öğrendikleri şekilde okudu ve hiç biri diğerinin kıraatını inkâr etmedi.

Hz. Peygamber ashabın bir kısmını insanlara dini ve Kur'an'ı öğretmeleri için farklı memleketlere gönderdi. Onun (a.s) vefatından sonra Hz. Ebu Bekir ve Hz.

Ömer zamanında da bu devam etti. Böylece bazı sahabeler, yeni fethedilen memleketlere dini ve Kur'an'ı öğretmek için gittiler. Bunların her biri, Hz. Peygamber zamanında öğrendiği kıraatı öğretti. Böylelikle her şehrin kıraatı, kendilerine Kur'an öğreten sahabenin kıraatına göre farklı oldu.

Hz. Osman, Mushaf'ı yazıp çoğaltınca, bu nuhshaları farklı şehirlere gönderdi ve Müslümanlardan gönderdiği Mushaf'a aykırı kıraatları terk etmelerini istedi. Böylece her şehrin kıraatı, kendilerine gönderilen Mushaf'a göre dizayn edilip Mushaf kendilerine gelmeden önceki kıraatlarını Mushaf'a uydurdular. Uymayan kıraatları terk ettiler, uyanlar ise okumaya devam ettiler. Böylelikle Mushaf'a aykırı olan kıraatlar terk edilmiş oldu.

Sonrakiler bu kıraatları, öncekilerden nakletti ve bu konuda gittikçe farklılıklar oluştu. Ta ki bu farklılıklar, yedi kıraat imamına nakledildi. Kıraat imamları da şehir halkı gibi ihtilaf ettiler. Ancak hiç biri kendilerine nakil yoluyla ulaşan Hz. Osman Mushafı'nın dışına çıkmadı. Aynı şekilde şehir halkı da bu Mushaf'ın dışına çıkmadı.

Söz konusu durumdan dolayı kurraların rivayetleri ihtilafli oldu ve onlardan rivayette bulunanların da kıraatları farklılaştı. Bu kıraat imamların da kabul edip okudukları ve terk ettikleri kıraatlar meydana geldi.

Nafi bu konuda şöyle demiştir:

Ben yetmiş tabiînden kıraat okudum. İki kişinin icma ettiği kıraatı aldım. Bir kişinin dahi şüphe duyduğu kıraatı terk ettim. Bu kıraatların hepsini iyice araştırdım.

Ayne şekilde Kisâî, Hamza'dan kıraat okudu ve üç yüz kadar lafızda ona muhalefet etti. Zira Kisâî, sadece Hamza'dan değil, başkalarından da kıraat okumuş ve onların kıraatlarını Hamza'nın kıraatına tercih etmiştir. Geriye kalan diğer birçok kıraatı da terk etmiştir.

Ayne şekilde Ebu Amr, İbn Kesir'den kıraat okudu ve üç bin kadar lafızda ona muhalefet etti. Zira Ebu Amr, sadece İbn Kesir'den değil, başkalarından da kıraat okumuş ve onların kıraatlarını İbn Kesir'in kıraatına tercih etmiştir.

İşte bu açıklamalar, sorduğün ihtilafların nedenleridir.

3. BAB

Biri şöyle bir soru sorabilir:

Günümüzde hangi kıraatlar kabul ediliyor ve hangi kıraatlara göre okunuyor?

Hangi kıraatlar kabul edilmiyor ve onlara göre okunmuyor?

Hangi kıraatlar kabul ediliyor, bununla beraber onlara göre okunmuyor?

Bu sorulara şöyle cevap verilir:

Rivayet edilen kıraatlar üç kısımdır:

Bunlardan birinci kısmı günümüzde okunmaktadır. Bu kıraatlar'da üç özellik vardır:

1-Sika (güvenilir) kişilerden Hz. Peygamber'e kadar ulaşması.

2-Kur'an'ın nazil olduğu Arapça'da bir vechinin olması.

3-Hz. Osman'ın hattına muvafık olması.

Eğer bir kıraatta bu üç özellik varsa, onunla okunur ve sıhhati konusunda kesinlik söz konusu olur. Zira bu kıraatların hatt-ı Mushaf'a uygun olduğu konusunda icma vardır ve bunların inkârı doğru değildir.

İkinci kısım ise ahad olarak nakledilen, Arapça'da bir vechi olan ancak hatt-ı Mushaf'a uygun olmayan kıraatlardır. Bunlar kabul edilir, fakat üç sebepten dolayı bunlarla okunmaz:

Birinci sebep, bunlar icma ile değil, ahad haberlerle alınır. Kur'an ise haberi vahid ile tespit edilmez.

İkinci sebep, bunların Mushaf'a muhalif olduklarına dair icma edilmiştir. Öte yandan sıhhati konusunda kesinlik yoktur. Dolayısıyla bunlarla okumak caiz değildir. Bunları inkâr eden küfürle itham edilmez. Sadece inkârı hoş karşılanmaz.

Üçüncü kısım, sika (güvenilir) olmayanların aktardığı haberdır. Yahut nakleden sika (güvenilir) olur, ancak bunun Arapça'da bir vechi olmaz. Bu kıraatlar, hatt-ı Mushaf'a uygun olsa da kabul edilmez.

Bahsi geçen tüm konular için örnekler vardır. Ancak biz konuyu uzatmamak için örnekleri zikretmedik.

Taberi, *Câmiu'l-Beyân* adlı kitabında şöyle der:

Bugün Müslümanlar için şefkatli imamlarının seçtiği tek harf dışında bir kıraat yoktur. Diğer yedi harf ile Müslümanlar okumamaktadır.

Biz bu konuyu Taberi'nin görüşünü aktardığımızda açıklamıştık.

Taberi, kıraat kitabını yazmış ve orada 20'ye yakın imamın ihtilafı okumalarını ele almıştır. Bu durum onun konuyla alakalı genel görüşünde tenaküze sahip olduğunu gösterir.

Taberi şöyle demiştir:

Bize göre sahih kıraatlar, Hz. Peygamber'in ümmetine öğrettiği ve yedi harfe dayalı okumalardır. Bunlara da Allah izin vermiştir. Müslümanlar bu kıraatlarla

okumalıdır. Hatt-1 Osman'a muvafık okumalar hatalı değildir. Eğer bu okumalar, hatt-1 Osman'a muvafık olmazsa, biz onlarla okumayız. Bu konuda vakıf yaparız.

Bu görüşler, onun için şöyle bir itiraftır; Eğer bu okumalar, hatt-1 Osmana muvafık olmazsa, bunlar yedi harftendir. Biz de bu görüşteyiz.

Taberinin görüşü önceki yerlerde geçmişti ve şöyle ki:

Hatt-1 Osman'a muvafık olan tüm kıraatlar, yedi harften birisidir. Diğer altı harf terk edilmiştir.

Bahsi geçen ve Taberi'ye ait olan bu iki görüş çelişkilidir.

Hatt-1 Osman'a Muhalif Kıraatlar

İsmail el-Kadi, *Kıraat* adlı eserinde şöyle demiştir:

Hz. Ömer b. Hattab şöyle okudu:

غَيْرَ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَغَيْرِ الضَّالِّينَ

(gayri'l-meğdubi aleyhim ve gari'd-dallin)

-En iyisini Allah bilir- galiba Hz. Ömer'in bu okuyuşu, "Kur'an yedi harf üzere nazil oldu" hadisinden kaynaklanan bir kıraattır.

Sonra İsmail şöyle demiştir: Bu durum her ne kadar caiz olsa da, Hz. Ömer bunu yaparken, sahabenin tercihinin uymak istiyordu. Sahabe ise insanları tek Mushaf etrafında toplamak isterdi. Zira onlar zaman geçtikçe insanların daha çok ihtilafa gireceklerinden korkuyordu.

Bazı insanlar, hatt-1 Osman'a muhalif kıraatlarla okuyunca, herkes birbirinden farklı kıraatlar öğrenmiş oldu. Böylelikle bir grup, önceden başka bir gruptan öğrendiklerini terk etti. Bu farklı kıraatlar, insanlar için okumada delil sayılırdı. Onlar okuduklarıyla hatt-1 Osman'ı kast etmekteydiler.

Aynen bunun gibi İbn Mes'ûd'dan ve diğerlerinden rivayet edilen kıraatlar, bugün kimse tarafından okunmamaktadır. Yani hatt-1 Osman'a muhalif olduğu için kimse bu kıraatlarla okumamaktadır.

Öte yandan insanlar, bazı hadis ravilerinin Abdullah kıraatını aktardığını bilmiyordu. Yani hatt-1 Osman'a muhalif olan kıraatlar ahad haber ile alınıyordu. Yine hatt-1 Mushaf'a uygun olup sahih olmayan kıraatlar da bunun gibidir.

Eğer herhangi bir kasıt olmaksızın insanın dilinde bir hata meydana gelirse bunda genişlik vardır/bu durumda kişi affedilir. Ancak bu hatalı okumalar, üzerinde

icma edilen hatt-ı Mushaf'a muhalif olmamalıdır. Bu durum, Őu hadisın anlamına dâhil olur:

“Kur'an yedi harf üzere nazil oldu/indi, dilediğinizle okuyun.”

Ben derim ki: İsmail'den aktardığımız tüm bu görüşler, gösteriyor ki eğer kıraatlar, hatt-ı Osman'a uyuyorsa bunlar yedi harfe dâhil olur. Hatt-ı Osman'a muhalif olup, eğer Arapça'da bir vechi varsa bunlar yedi harfe dâhildir. Bunların mana olarak hatt-ı Osman'a muhalif olmaması gerekir. Fakat bu tür kıraatlarla okunmaz. Zira bunlar haber-i vahid ile gelmiştir. Kur'an ise haberi vahid ile sabit olmaz. Ayrıca bunlar hatt-ı Osman'a muhaliftir. Bu görüşler bizim söylediğimiz, inandığımız ve açıkladığımız görüşlerdir.